Περιεχόμενα

Ι. ΕΝΟΤΗΤΑ
Διερευνώντας ζητήματα εκπαιδευτικής και κοινωνικής ένταξης

Η συνδιδασκαλία στο πλαίσιο της ενταξιακής πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης: διερεύνηση των απόψεων και των πρακτικών εκπαιδευτικών γενικής και ειδικής εκπαίδευσης 11
Αδαμαντία Ελένη Φωτοπούλου, Ευδοξία Ντεροπούλου-Ντέρου

Co-teaching in the framework of inclusive primary education: investigating teachers' views and practices in general and special education 13
Adamantia Eleni Fotopoulou, Evdoxia Nteropoulou-Nterou

Απόψεις και εμπειρίες ανάπηρων ατόμων αναφορικά με τον εργασιακό τους ρόλο στην αγορά εργασίας 41
Ελένη Παυλούνη, Ευδοξία Ντεροπούλου-Ντέρου

Disabled people's beliefs and experiences concerning their working role in the labor market 43
Eleni Pavlouni, Evdoxia Nteropoulou-Nterou

Τα ανάπηρα άτομα σε καθεστώς... εργασιακής εξορίας»: διερευνώντας τις διαδικασίες πρόσληψης των αναπήρων στον ιδιωτικό τομέα 73
Ιωάννα Μιχοπούλου, Βασίλης Τσάφος

"Disabled People in... labor exile": Exploring the recruitment process for the disabled in the private sector 75
Ioanna Michopoulou, Vassilis Tsafos

Διερεύνηση των απόψεων και των εμπειριών Κωφών ατόμων αναφορικά με τον ρόλο των διερμηνέων νοηματικής γλώσσας στην κοινωνική τους ένταξη 95
Βασιλική Αλεξανδρή, Ευδοξία Ντεροπούλου-Ντέρου

Investigating the views and experiences of Deaf individuals regarding the role of sign language interpreters in their social inclusion 97
Vasiliki Alexandri, Evdoxia Nteropoulou-Nterou

Μια ποιοτική έρευνα για τους παράγοντες που διαμορφώνουν τις εμπειρίες μετάβασης των παιδιών με αναπηρία από το νηπιαγωγείο στο δημοτικό σχολείο 119
Θεοδώρα Αλεξοπούλου, Καλλιρρόη Παπαδοπούλου

A qualitative study of the factors influencing the transition experiences of children with disabilities from kindergarten to primary school 121
Theodora Alexopoulou, Kallirroi Papadopoulou

Η συμμετοχή νηπίου με αυτισμό σε οργανωμένα παιχνίδια στο νηπιαγωγείο γενικής εκπαίδευσης 141
Αντωνία Ροδόλφου, Καλλιρρόη Παπαδοπούλου

The participation of an infant with autism in organized games in the kindergarten of general education 143
Antonia Rodolfou, Kallirroi Papadopoulou

ΙΙ. ΕΝΟΤΗΤΑ
Διερευνώντας ζητήματα αναπαραστάσεων για την αναπηρία

Αναπαραστάσεις του αυτισμού και των αυτιστικών ατόμων με αφορμή την Παγκόσμια Μέρα Ενημέρωσης για τον Αυτισμό στην Ελλάδα: ανάλυση περιεχομένου του δημοσιοποιημένου υλικού υπό το πρίσμα των σπουδών στην αναπηρίας 165
Θεοφανώ Λαουλάκου, Ευδοξία Ντεροπούλου-Ντέρου

Representations of autism and autistic people on the occasion of the World Autism Awareness Day in Greece: a content analysis of published material in the light of disability studies 167
Theofano Laoulakou, Evdoxia Nteropoulou-Nterou

ΙΙΙ. ΕΝΟΤΗΤΑ
Διερευνώντας ζητήματα γνωματεύσεων - διαγνώσεων

Απόψεις και εμπειρίες μαθητών/τριών τμημάτων ένταξης και παράλληλης στήριξης και των γονιών τους αναφορικά με τη διαγνωστική διαδικασία αξιολόγησης αναπηριών και ειδικών εκπαιδευτικών αναγκών 199
Ελένη Καλαϊτζίδη, Ευδοξία Ντεροπούλου-Ντέρου

Views and experiences of students who attend inclusive settings in elementary school, as well as their parents, regarding the diagnostic process of assessing disabilities and special educational needs by official diagnostic centers..... 201
Eleni Kalaitzidi, Evdoxia Nteropoulou-Nterou

Ι. ΕΝΟΤΗΤΑ

Διερευνώντας ζητήματα εκπαιδευτικής και κοινωνικής ένταξης

Η συνδιδασκαλία στο πλαίσιο της ενταξιακής πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης: διερεύνηση των απόψεων και των πρακτικών εκπαιδευτικών γενικής και ειδικής εκπαίδευσης

ΑΔΑΜΑΝΤΙΑ ΕΛΕΝΗ ΦΩΤΟΠΟΥΛΟΥ[1], ΕΥΔΟΞΙΑ ΝΤΕΡΟΠΟΥΛΟΥ-ΝΤΕΡΟΥ[2]

Περίληψη

Στην παρούσα έρευνα εξετάζονται οι απόψεις των εκπαιδευτικών γενικής και ειδικής εκπαίδευσης για τη συνδιδασκαλία στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση. Επιπλέον, διερευνώνται οι πρακτικές συνδιδασκαλίας που εφαρμόζονται από τις εκπαιδευτικούς υπό το πρίσμα της ενταξιακής εκπαίδευσης. Ο ισότιμος ρόλος των εκπαιδευτικών και οι κοινές αποφάσεις, σε όλα τα θέματα που αφορούν τη συνδιδασκαλία και σε όλες τις μορφές που αναπτύσσονται, αποτελούν βασικούς παράγοντες που συμβάλλουν στην ένταξη όλων των μαθητών και ιδιαίτερα των μαθητών του τμήματος ένταξης στη γενική τάξη.

Παρόλο που έχει θεωρηθεί ως μια εφικτή ενταξιακή πρακτική, συχνά αποδεικνύεται πως η συνδιδασκαλία κατά την εφαρμογή της καταλήγει να ορίζεται με διαφορετικό τρόπο, χάνοντας έτσι την προοπτική του ενταξιακού χαρακτήρα που αρχικά θεωρείται ότι έχει. Σκοπός, λοιπόν, της έρευνας είναι η διερεύνηση σε βάθος της συνδιδασκαλίας υπό το πρίσμα της ενταξιακής εκπαίδευσης, των ζητημάτων που προκύπτουν κατά την ανάπτυξή της, αλλά και της στάσης της εκπαιδευτικής πολιτικής απέναντι στη συνδιδασκαλία και πώς αυτή επηρεάζει την εκπαιδευτική πρακτική. Η ενταξιακή εκπαίδευση, οι μορφές της συνδιδασκαλίας, η διαφοροποιημένη προσέγγιση της διδασκαλίας, ο προσδιορισμός του ρόλου των ειδικών και γενικών εκπαιδευτικών στο πλαίσιο της ένταξης και της συνδιδασκαλίας, η εκπαιδευτική πολιτική αναφορικά με τη συνδιδασκαλία και οι προηγούμενες έρευνες σε σχέση με τη συνδιδασκαλία αποτέλεσαν σημείο εκκίνησης αυτής της μελέτης.

Η συγκεκριμένη ποιοτική έρευνα αναπτύχθηκε στο πλαίσιο ενός νηπιαγωγείου με τμήμα ένταξης. Τα δεδομένα που συλλέχθηκαν, προέκυψαν μέσα από τη χρήση και τον συνδυασμό

1. Διεύθυνση ηλεκτρονικού ταχυδρομείου: mantalena91@windowslive.com, Νηπιαγωγός με μεταπτυχιακές σπουδές στην Ειδική Αγωγή. Έτος υποστήριξης μεταπτυχιακής διπλωματικής εργασίας: 2019.
2. Διεύθυνση ηλεκτρονικού ταχυδρομείου: ederou@ecd.uoa.gr, Επιβλέπουσα καθηγήτρια, Αναπληρώτρια καθηγήτρια του Τμήματος Εκπαίδευσης και Αγωγής στην Προσχολική Ηλικία, Διδάσκουσα στο Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών «Ειδική Αγωγή» του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών.

ποικίλων ερευνητικών εργαλείων με στόχο τη σύνδεση των νοημάτων που δίνουν οι εκπαιδευτικοί στην πρακτική τους και του τρόπου που δρουν σε πραγματικές συνθήκες. Συνεπώς, χρησιμοποιήθηκε η ημιδομημένη συνέντευξη πρώτου κύκλου, οι σύντομες συνεντεύξεις, η παρατήρηση, το ημερολόγιο και η ημιδομημένη συνέντευξη δεύτερου κύκλου. Επιπλέον, για τις ανάγκες της παρατήρησης δημιουργήθηκε ένα πρωτόκολλο παρατήρησης, το οποίο διαμορφώθηκε μετά από τις δοκιμαστικές καταγραφές συνδιδασκαλίας στο ημερολόγιο.

Η μέθοδος που επιλέχθηκε για την ερμηνεία των ευρημάτων είναι η θεματική ανάλυση περιεχομένου. Ένα από τα βασικά ευρήματα της έρευνας είναι η ασαφής νοηματοδότηση της ενταξιακής εκπαίδευσης βάσει της οποίας η συνδιδασκαλία προσεγγίζεται ως μηχανισμός υποστήριξης συγκεκριμένων μαθητών. Ως προς την εκπαιδευτική πολιτική, η γνώση των εκπαιδευτικών αποδεικνύεται γενική και αποσπασματική.

Ο κυριότερος παράγοντας που φαίνεται να επηρεάζει την πρακτική αποδεικνύεται η συγκεχυμένη αντίληψη των όρων «διαφοροποίηση», «ένταξη» και «συνδιδασκαλία», η οποία οδηγεί σε μία άνιση κατανομή των ρόλων και των αρμοδιοτήτων μεταξύ του ειδικού και του γενικού εκπαιδευτικού.

Η έλλειψη συστηματικού σχεδιασμού και οργάνωσης της συνδιδασκαλίας φάνηκε να είναι ένα από τα βασικά εμπόδια για την ποιοτική ανάπτυξη της συνδιδασκαλίας κατά την υλοποίησή της. Επιπλέον, η εργασιακή σύμβαση ορισμένου χρόνου της ειδικής εκπαιδευτικού, η ελλιπής στελέχωση της σχολικής μονάδας, η ασάφεια των θεσμικών κειμένων και η ανεπαρκής εκπαίδευση των εκπαιδευτικών αναφορικά με τη συνδιδασκαλία, είναι μερικά ζητήματα που παρουσιάζονται να επιδρούν στην αποτελεσματικότητα της συνδιδασκαλίας.

Συμπερασματικά, επικρατεί μια ιεραρχική σχέση ανάμεσα στις εκπαιδευτικούς η οποία δεν επιτρέπει την ουσιαστική ανάπτυξη της συνδιδασκαλίας και την ενίσχυση της ένταξης όλων των μαθητών. Η εφαρμογή της συνδιδασκαλίας σε αυτό το πλαίσιο αποδεικνύεται ότι δεν πληροί τις βασικές προϋποθέσεις, όπως ορίζονται από το θεωρητικό πλαίσιο και τη σχετική βιβλιογραφία. Αλλαγές στη νομοθεσία, στο εκπαιδευτικό σύστημα και στον τρόπο εκπαίδευσης των εκπαιδευτικών παρουσιάζονται να είναι απαραίτητες.

Λέξεις-κλειδιά: ενταξιακή εκπαίδευση, συνδιδασκαλία, μορφές συνδιδασκαλίας, πρωτοβάθμια εκπαίδευση

Co-teaching in the framework of inclusive primary education: investigating teachers' views and practices in general and special education

ADAMANTIA ELENI FOTOPOULOU[3], EVDOXIA NTEROPOULOU-NTEROU[4]

Abstract

The present study examines the views of general and special education teachers on co-teaching in primary education. In addition, co-teaching practices applied by teachers are being explored in the light of inclusive education. The parity in teachers' roles and common decisions on all matters which are related to co-teaching and on all forms that are being developed, are key factors that contribute to the inclusion of all students, especially students of the inclusive classroom in the general classroom.

Although it has been considered as a possible inclusive practice, often co-teaching in its application turns out to be defined differently losing in this way, the prospect of the inclusive character that initially is considered to have. Therefore, the aim of the research is to investigate in depth co-teaching in the light of inclusive education, issues arising during development, but also the attitude of education policy towards co-teaching and how it affects the educational practice. Inclusive education, co-teaching approaches, differentiated instruction, the definition of special and general education teachers' role in inclusion and in co-teaching, the educational policy on co-teaching and previous research on co-teaching, were the starting point for this study.

This qualitative research was developed in a kindergarten with an inclusive classroom. The data collected, came from the use and combination of a variety of research tools with the purpose of connect the meanings that teachers give to their practice and the way they act in real situations. Therefore, the semi-structured first-cycle interview, short interviews, observation, diary and semi-structured second-cycle interview were used in this research. In addition, an observation protocol was developed for the purposes of observation, which was formulat-

3. Email address: mantalena91@windowslive.com, Preschool teacher with MA in Special Education. First support diplomatic Thesis: 2019.
4. Email address: ederou@ecd.uoa.gr, Supervisor, Associate Professor, Postgraduate Study Program for "Special Education", Department of Early Childhood Education, National and Kapodistrian University of Athens.

ed after the trial records of co-teaching in the diary.

The method chosen to interpret the findings is thematic content analysis. One of the main findings of the research is the vague meaning of inclusive education on the basis of which co-teaching is approached as a mechanism for supporting specific students. As far as educational policy is concerned, teachers' knowledge is proving general and fragmentary.

The main factor that seems to influence the practice of co-teaching is the confused perception of the terms "differentiation", "inclusion" and "co-teaching", which leads to an uneven distribution of roles and responsibilities between the special and general education teacher.

The lack of systematic planning and organization of co-teaching seemed to be one of the main obstacles to the quality development of co-teaching during its implementation. In addition, fixed-term teacher employment contracts, inadequate staffing of the school unit, ambiguity in the institutional texts, and inadequate teachers' education regarding co-teaching are some of the issues that appear to affect the effectiveness of co-teaching.

In conclusion, there is a hierarchical relationship between teachers that does not allow for the substantial development of co-teaching and for the enhancement of all students' inclusion and in particular of disable students' inclusion. The application of co-teaching in this context does not meet the basic requirements as defined by the theoretical framework and the literature. Changes in legislation, in the education system and in the way teachers are educated are necessary.

Keywords: inclusive education, co-teaching, co-teaching approaches, primary education

Εισαγωγή

Η ενταξιακή εκπαίδευση αποτελεί ένα ζήτημα που απασχολεί την εκπαιδευτική κοινότητα εδώ και δεκαετίες. Για να πραγματοποιηθεί η ένταξη, θα πρέπει να υπάρξουν αλλαγές στις πρακτικές των εκπαιδευτικών και ευρύτερη τροποποίηση της συμπεριφοράς μέσα στο σχολείο (Rose, 2012). Χρειάζεται μετασχηματισμός και αναδιάρθρωση όλων των δομών (Booth, Nes & Stromstoad, 2003) και η στάση και οι πρακτικές των εκπαιδευτικών σε αυτό το εγχείρημα διασφαλίζουν την επιτυχή πορεία της ενταξιακής εκπαίδευσης. Η ένταξη θα μπορεί να θεωρείται ότι έχει επιτευχθεί μόνο όταν δεν θα αναφέρεται πλέον, αλλά θα έχει περάσει στη γλώσσα και τις πρακτικές μας (Slee & Allan, 2001).

Η συνδιδασκαλία αποτελεί μία από τις πρακτικές συνεργασίας μεταξύ του γενικού και του ειδικού εκπαιδευτικού, η οποία έχει αποδειχθεί ότι μπορεί να συμβάλει στην επιτυχία της ένταξης (Murawski & Dieker, 2008). Η διαφοροποιημένη προσέγγιση της διδασκαλίας εμπεριέχεται σε κάθε στάδιο ανάπτυξης της συνδιδασκαλίας. Η συνδιδασκαλία απαιτεί τον προσδιορισμό των ατομικών ρόλων και των αρμοδιοτήτων των εκπαιδευτικών καθώς και μια σταθερή συζήτηση και διαπραγμάτευση για τη διαδικασία λήψης αποφάσεων για θέματα που αφορούν τη διδασκαλία και τον καθορισμό των στόχων της, τη συμπεριφορά των μαθητών, την επικοινωνία με τους μαθητές και τους γονείς τους και την αξιολόγηση του εκπαιδευτικού έργου και της προόδου των σπουδαστών (Honigsfeld & Dove, 2010).

Θεωρητικό πλαίσιο

Η ένταξη αφορά κάθε σχολική τάξη και κάθε μαθητή, είτε αναφέρεται στη γενική εκπαίδευση είτε στην ειδική αγωγή· εξάλλου ο σκοπός της ειδικής αγωγής εμπερικλείεται στον γενικό σκοπό της αγωγής με πρωταρχικό στόχο την εξάλειψη της διάκρισης και της διαφοράς (Slee, 2001). Η ενταξιακή εκπαίδευση αμφισβητεί το μοντέλο του ειδικού επαΐοντα (Βλάχου, Διδασκάλου & Παπανάνου, 2012), ο οποίος λαμβάνει αποφάσεις για το ανάπηρο παιδί και την εκπαίδευσή του. Η ένταξη επιδιώκει την επίτευξη μιας εκπαίδευσης που να στοχεύει στην αναγνώριση, τη μάθηση και την ισότιμη συμμετοχή σε όλους τους τομείς μιας κοινωνίας αυτόνομων πολιτών (Ζώνιου-Σιδέρη, 2011α). Σε αυτό το πλαίσιο η ένταξη είναι ιδιαίτερα σημαντική και καλείται να αντιμετωπίσει ζητήματα κοινωνικής δικαιοσύνης, ισότητας, ανθρωπίνων δικαιωμάτων και κατάργησης των διακρίσεων (Barton, 2011). Σχετίζεται άμεσα με τα σχολεία και τους εκπαιδευτικούς που αλλάζουν για να εξασφαλίσουν ότι κανείς δεν θα παραμείνει εκτός της σχολικής τάξης και της εκπαιδευτικής διαδικασίας (Runswick-Cole, 2011).

Μία από τις εναλλακτικές μεθόδους διδασκαλίας που μπορούν να χρησιμοποιηθούν με στόχο την ένταξη όλων των μαθητών στη γενική τάξη είναι η πρακτική της

συνδιδασκαλίας και οι διάφορες μορφές εφαρμογής της. Η ένταξη μπορεί να εφαρμοστεί με ποικίλους και διαφορετικούς τρόπους, λαμβάνοντας υπόψη τις διαφορετικές ανάγκες κάθε μαθητή (Cook, 2004). Το ίδιο ισχύει και για τη συνδιδασκαλία η οποία μπορεί να χρησιμοποιηθεί για την επίτευξη ποικίλων και διαφορετικών σκοπών (Βλάχου, 2007).

Η αποτελεσματικότητα της συνδιδασκαλίας αυξάνεται όταν λαμβάνονται υπόψη τόσο τα χαρακτηριστικά και οι ανάγκες των παιδιών όσο και τα χαρακτηριστικά και οι ανάγκες των εκπαιδευτικών για να επιλεχθεί η μορφή συνδιδασκαλίας που θα αντιπροσωπεύει κατάλληλα τους εκπαιδευτικούς και τα παιδιά. Επιπλέον, το αναλυτικό πρόγραμμα σπουδών, το περιεχόμενο που πρέπει να διδαχθεί και οι στρατηγικές διδασκαλίας που είναι πιο αποτελεσματικές για την αντιμετώπιση του περιεχομένου, καθώς και ο χώρος που εξελίσσεται η συνδιδασκαλία, αποτελούν κριτήρια για την επιλογή της κατάλληλης μεθόδου συνδιδασκαλίας (Cook, 2004).

Οι Friend και συν. (2010) ορίζουν έξι βασικές μορφές συνδιδασκαλίας κατά τις οποίες οι εκπαιδευτικοί σχεδιάζουν και εφαρμόζουν τη διδασκαλία.

1. *Ένας διδάσκει, ο άλλος παρατηρεί (One teach, one observe).*
2. *Ένας διδάσκει, ο άλλος βοηθάει (One teach, one assist)*
3. *Παράλληλη διδασκαλία (Parallel teaching)*
4. *Διδασκαλία σταθμών (Station teaching)*
5. *Εναλλασσόμενη διδασκαλία (Alternative teaching)*
6. *Ομαδική διδασκαλία (Teaming)*

Οι Morocco και Aguilar (2002), όπως και οι Βλάχου και Ζώνιου-Σιδέρη (2009), προσθέτουν στις παραπάνω μορφές συνδιδασκαλίας την *ευέλικτη ομαδοποίηση (flexible grouping).*

Σημαντικό στοιχείο δεν είναι μόνο η μορφή συνδιδασκαλίας που θα χρησιμοποιηθεί, αλλά το να έχουν οι συνεργαζόμενοι εκπαιδευτικοί ισότιμους ρόλους, καθώς και οι δύο ενισχύουν την ένταξη των μαθητών και την πρόσβασή τους στο αναλυτικό πρόγραμμα (Βλάχου, 2007). Οι ρόλοι των εκπαιδευτικών πρέπει να είναι ρευστοί και ευέλικτοι ώστε η συνδιδασκαλία να είναι αποτελεσματική. Ωστόσο, η μορφή συνδιδασκαλίας όπου ένας διδάσκει και ο άλλος υποστηρίζει είναι αυτή που επικρατεί, παρόλο που δεν φαίνεται να λειτουργεί θετικά για τη διαφοροποιημένη εκπαίδευση των μαθητών (Scruggs, Mastropieri & McDuffie, 2007).

Η συνδιδασκαλία στο πλαίσιο της ένταξης αποτελεί μία από τις πρακτικές συνεργασίας μεταξύ του γενικού εκπαιδευτικού και του εκπαιδευτικού ειδικής αγωγής, η οποία χρησιμοποιείται για την κατανόηση και την προώθηση της διαφοροποιημένης διδασκαλίας (Tomlinson & Imbeau, 2010). Η διαφοροποιημένη προσέγγιση της διδασκαλίας αφορά μία διδακτική προσέγγιση κατά την οποία οι εκπαιδευτικοί τροποποιούν το αναλυτικό πρόγραμμα, τις μεθόδους, τις εκπαιδευτικές πηγές, το περιεχόμενο, το περιβάλλον μάθησης και τις μεθόδους αξιολόγησης με στόχο την ανταπόκριση της διδασκαλίας στις διαφοροποιημένες ανάγκες κάθε μαθητή, μεγιστο-

ποιώντας τις ευκαιρίες μάθησής του (Tomlinson, 2004). Η διαφοροποίηση απαιτεί από τους εκπαιδευτικούς την προσαρμογή και τροποποίηση των δραστηριοτήτων, των μέσων, των υλικών, των μαθησιακών στόχων και σκοπών, του ρυθμού εργασίας, καθώς επίσης την προσφορά και παροχή ευκαιριών εργασίας και μάθησης, οι οποίες έχουν ικανοποιητικό βαθμό πρόκλησης διατηρώντας υψηλές προσδοκίες για όλους (Βαλιαντή & Νεοφύτου, 2017).

Η αξιολόγηση αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι της διαφοροποιημένης διδασκαλίας. Εξαιρετικά σημαντική παρουσιάζεται επίσης η διαδικασία της αξιολόγησης στο Πρόγραμμα Σπουδών για το Νηπιαγωγείο. Οι μορφές αξιολόγησης, όπως περιγράφονται γενικότερα στη βιβλιογραφία, είναι η αρχική ή διαγνωστική αξιολόγηση, η σταδιακή ή διαμορφωτική και η συνολική ή τελική αξιολόγηση (ΔΕΠΠΣ-ΑΠΣ, 2003:592). Υπό το πρίσμα της συνδιδασκαλίας, ο προσδιορισμός του τρόπου αξιολόγησης των μαθητών οφείλει να γίνεται με τη συνεργασία των δύο εκπαιδευτικών (Scruggs & Mastropieri, 2017).

Οι Rice και Zigmond (1999), διερευνώντας πρακτικές συνδιδασκαλίας, έθεσαν τρία κριτήρια σύμφωνα με τα οποία η πρακτική που εφαρμόζεται μπορεί να οριστεί ως συνδιδασκαλία: α) οι εκπαιδευτικοί να μοιράζονται τον ίδιο χώρο, β) οι εκπαιδευτικοί να έχουν την ίδια ευθύνη ως προς τον σχεδιασμό και την υλοποίηση της διδασκαλίας, και γ) η διδασκαλία να γίνεται εξίσου και από τους δύο εκπαιδευτικούς. Αν και αποτελούν τρία βασικά κριτήρια, υπάρχουν ακόμη αρκετά στοιχεία που λειτουργούν κυρίως συμπληρωματικά ως προς αυτά τα κριτήρια και χαρακτηρίζουν την πρακτική της συνδιδασκαλίας, όπως και οι δύο εκπαιδευτικοί να νιώθουν υπεύθυνοι και να απευθύνονται σε όλους τους μαθητές (Cook, 2004), καθώς και οι δύο εκπαιδευτικοί να αναλαμβάνουν με εναλλαγές τον ηγετικό και υποστηρικτικό ρόλο (Morocco & Aguilar, 2002).

Κάποια ζητήματα που παρουσιάζονται να δρουν ανασταλτικά στην εφαρμογή της συνδιδασκαλίας είναι η γενικότερη έλλειψη συγκεκριμένης εκπαιδευτικής πολιτικής αναφορικά με τις συνεργατικές πρακτικές, η αύξηση του φόρτου εργασίας που απαιτεί η εφαρμογή της συνδιδασκαλίας, ο διαχωρισμός των μαθητών και η ευθύνη που αναλαμβάνει ο κάθε εκπαιδευτικός, η διαχείριση της τάξης και η οργάνωση του χώρου, η επικοινωνία (Scruggs, Mastropieri & McDuffie, 2007), ο διαφορετικός τρόπος διδασκαλίας (Βλάχου, 2007), ο κοινός προγραμματισμός και η επαγγελματική σχέση (Strogilos & King-Sears, 2019). Ακόμη, η διάρκεια και συχνότητα της συνδιδασκαλίας φαίνεται να απασχολεί τους εκπαιδευτικούς (Cook & Friend, 1995).

Ως προς τη νομοθεσία, προτείνεται ένα μοντέλο συνδιδασκαλίας σε ένα πλαίσιο προώθησης και βελτίωσης της ένταξης των μαθητών με αναπηρίες στη γενική τάξη. Ωστόσο, ο ορισμός της έννοιας «συνδιδασκαλία» εξαρτάται από την οπτική και τις γνώσεις κάθε εκπαιδευτικού, ο οποίος επηρεάζεται από τις προσωπικές του αντιλήψεις και θεωρίες. Οι εκπαιδευτικοί καλούνται να κρίνουν τον κατάλληλο τρόπο που θα πραγματοποιηθεί η συνδιδασκαλία (Tzivinikou, 2015).

Η υποστήριξη μεταξύ των εκπαιδευτικών, η ενίσχυση της συνδιδασκαλίας από τη διοίκηση, ο χρόνος σχεδιασμού της συνδιδασκαλίας, καθώς και η κατάρτιση των εκπαιδευτικών και η ευελιξία, σημειώνονται ως σημαντικοί παράγοντες στη βελτίωση των πρακτικών συνδιδασκαλίας (Scruggs, Mastropieri & McDuffie, 2007). Επιπλέον, αλλαγές στις συνθήκες διάρθρωσης της εκπαίδευσης, όπως ο προσδιορισμός σαφών στόχων για τη συνεργασία και συνδιδασκαλία σε επίπεδο νομοθεσίας, πολιτικής και οργάνωσης της σχολικής κουλτούρας, είναι απαραίτητες (Mavropalias & Anastasiou, 2016). Τέλος, η δημιουργία και υλοποίηση προγραμμάτων για την εκπαίδευση των εκπαιδευτικών θα πρέπει να επικεντρωθεί στη συνεργατική ανάπτυξη τροποποιήσεων και προσαρμογών του αναλυτικού προγράμματος από τους γενικούς και ειδικούς εκπαιδευτικούς, των οποίων οι γνώσεις θα πρέπει να συνδυαστούν για τη σύσταση αποτελεσματικών μεθόδων διδασκαλίας (Strogilos et al., 2018).

Σκοπός και μεθοδολογία

Βασικός σκοπός της παρούσας ποιοτικής έρευνας είναι να αναδείξει την πρακτική της συνδιδασκαλίας, τον τρόπο που εφαρμόζεται και γίνεται αντιληπτή από τις εκπαιδευτικούς, και να προβάλει τις σχέσεις που δημιουργούνται κατά τη συνδιδασκαλία σε ένα συγκεκριμένο πλαίσιο.

Βάσει του σκοπού της έρευνας προέκυψαν τα ακόλουθα ερευνητικά ερωτήματα:

1. **Πώς νοηματοδοτούν οι εκπαιδευτικοί τη συνδιδασκαλία στο πλαίσιο της ενταξιακής εκπαίδευσης;**
   - Ποια είναι η άποψη των εκπαιδευτικών για την ενταξιακή εκπαίδευση;
   - Πώς νοηματοδοτούν οι εκπαιδευτικοί τον ρόλο του ενταξιακού εκπαιδευτικού;
   - Πώς νοηματοδοτούν οι εκπαιδευτικοί την έννοια της διαφοροποιημένης προσέγγισης της διδασκαλίας;
   - Ποια είναι η άποψη των εκπαιδευτικών για τον ρόλο της συνδιδασκαλίας στην ενταξιακή εκπαίδευση;
   - Υφίστανται διαφορές στις απόψεις των εκπαιδευτικών μεταξύ του ρόλου του εκπαιδευτικού του τμήματος ένταξης και του εκπαιδευτικού γενικής εκπαίδευσης;

2. **Ποιες είναι οι απόψεις των εκπαιδευτικών για την υφιστάμενη νομοθεσία αναφορικά με τη συνδιδασκαλία στην ενταξιακή εκπαίδευση;**
   - Ποιες είναι οι απόψεις των εκπαιδευτικών για το περιεχόμενο των αντίστοιχων νομοθετικών ρυθμίσεων και πώς επηρεάζουν την εκπαιδευτική τους πρακτική;

3. **Ποιες πρακτικές συνδιδασκαλίας ακολουθούνται στα πλαίσια της γενικής τάξης με στόχο τη συμμετοχή και την ένταξη των μαθητών του τμήματος ένταξης;**
   - Ποιες μορφές συνδιδασκαλίας υιοθετούνται;
   - Ποιες διδακτικές μέθοδοι υιοθετούνται κατά τη συνδιδασκαλία με στόχο τη συμμετοχή των μαθητών στην εκπαιδευτική διαδικασία;
   - Ποιο είναι το περιεχόμενο των δραστηριοτήτων και ποιο εκπαιδευτικό υλικό επιλέγεται κατά τη συνδιδασκαλία;
   - Πώς σχεδιάζεται, οργανώνεται και υλοποιείται η συνδιδασκαλία που ακολουθείται;
   - Ποια είναι η χρονική διάρκεια υλοποίησης της μεθόδου της συνδιδασκαλίας;
   - Πώς διαμορφώνεται ο ρόλος και ο βαθμός συμμετοχής του εκπαιδευτικού ειδικής αγωγής και γενικής εκπαίδευσης στην εκπαιδευτική διαδικασία;
   - Πώς διαμορφώνεται ο ρόλος και ο βαθμός συμμετοχής του εκπαιδευτικού ειδικής αγωγής και γενικής εκπαίδευσης στην αξιολόγηση του εκπαιδευτικού έργου και της προόδου των μαθητών;

4. **Ποια εμπόδια συναντούν οι εκπαιδευτικοί ως προς την ανάπτυξη της συνδιδασκαλίας;**
   - Ποιοι παράγοντες επηρεάζουν τις πρακτικές που αναπτύσσονται;
   - Πώς επιλύονται οι δυσκολίες που προκύπτουν (αναφορικά με το αναλυτικό πρόγραμμα και τη σύσταση της τάξης);
   - Ποιες προοπτικές βελτίωσης υπάρχουν;

Επιλογή ερευνητικής μεθόδου

Η ποιοτική μέθοδος επιλέχτηκε ως κατάλληλη ερευνητική προσέγγιση ώστε να επιτευχθεί μια όσο το δυνατόν πληρέστερη περιγραφή της κατάστασης. Η έρευνα ακολουθεί τη μελέτη περίπτωσης, εξετάζοντας ένα συγκεκριμένο παράδειγμα ενός σύγχρονου φαινόμενο στο κοινωνικό πλαίσιο όπου αναπτύσσεται (Mertens, 2009) και αναπτύσσεται βάσει της ερμηνευτικής προσέγγισης (Αβραμίδης & Καλύβα, 2006).

Ερευνητικά εργαλεία

Για τη διεξαγωγή της έρευνας, κρίθηκαν ως κατάλληλα εργαλεία η συνέντευξη, η παρατήρηση και το ημερολόγιο με στόχο τη σύνδεση των νοημάτων που αποδίδουν οι συμμετέχοντες στην πρακτική τους και της δράσης τους σε πραγματικές συνθήκες.

Η συνέντευξη περιλαμβάνει τη συλλογή στοιχείων μέσω της άμεσης λεκτικής συναλλαγής μεταξύ ατόμων. Η συζήτηση που αναπτύσσεται κατά την ποιοτική ερευνη-

τική συνέντευξη έχει ως στόχο τη συλλογή περιγραφών του κόσμου όπως τον αντιλαμβάνεται ο ερωτώμενος επιδιώκοντας την ερμηνεία αυτών των περιγραφόμενων φαινομένων. Σε συνδυασμό με την ημιδομημένη συνέντευξη, η παρατήρηση είναι ένα ιδιαίτερα σημαντικό εργαλείο, καθώς παρέχει στον ερευνητή ένα μέτρο σύγκρισης της ερμηνείας συγκεκριμένων καταστάσεων από τους συμμετέχοντες και όσων συμβαίνουν και καταγράφονται (Ιωσηφίδης, 2017).

Το ημερολόγιο χρησιμοποιείται ως απαραίτητη προϋπόθεση για τη συστηματοποίηση της προσπάθειας κατανόησης αλλά και παρακολούθησης της ερευνητικής πορείας, ενώ συμβάλλει σημαντικά στη διαδικασία του αναστοχασμού από τον ερευνητή (Hewitt, 2017). Στην παρούσα έρευνα η χρήση του ημερολογίου πραγματοποιήθηκε σε συνδυασμό με τη μη συμμετοχική παρατήρηση, ώστε να καταγραφούν όλα τα ποιοτικά στοιχεία που θα προέκυπταν κατά την παρατήρηση.

Μεθοδολογικός σχεδιασμός

Αφού προσδιορίστηκαν τα ερευνητικά ερωτήματα και έγινε η επιλογή της κατάλληλης ερευνητικής μεθόδου, ακολούθησαν η επιλογή και η κατασκευή των ερευνητικών εργαλείων (Ιωσηφίδης, 2017), τα οποία χρησιμοποιήθηκαν ως εξής:

α) Ημιδομημένη συνέντευξη (α' κύκλου).
β) Σύντομες συνεντεύξεις οι οποίες πραγματοποιούνταν με κάθε εκπαιδευτικό μετά από κάθε παρατήρηση και εμπεριείχαν ερωτήσεις σχετικά με τη συμμετοχή κάθε εκπαιδευτικού στην πρακτική.
γ) Μη συμμετοχική παρατήρηση των πρακτικών συνδιδασκαλίας που επιλέγονταν και εφαρμόζονταν. Πραγματοποιήθηκαν είκοσι (20) παρατηρήσεις, σε διάρκεια περίπου έξι μηνών. Η παρατήρηση ήταν συστηματική, μία φορά την εβδομάδα.
δ) Ημερολόγιο καταγραφής όπου καταγράφονταν λεπτομερώς οι πρακτικές συνδιδασκαλίας και άλλες σχετικές πληροφορίες που προέκυπταν από την παρατήρηση.
ε) Ημιδομημένη συνέντευξη (β' κύκλου).

Σε πρώτο στάδιο, ορίστηκαν τέσσερεις θεματικοί άξονες οι οποίοι προέκυψαν από τα ερευνητικά ερωτήματα και δομήθηκε ο οδηγός του πρώτου κύκλου συνέντευξης. Αφού υλοποιήθηκε η πρώτη πιλοτική συνέντευξη, συμφωνήσαμε με τις εκπαιδευτικούς ότι μπορούσα να ξεκινήσω την παρατήρηση της συνδιδασκαλίας όπως εφαρμοζόταν από εκείνες. Στη συνέχεια, ορίστηκε και ο συνολικός αριθμός παρατηρήσεων. Μετά τις τρεις πρώτες παρατηρήσεις, δημιουργήθηκε ένα πρωτόκολλο παρατήρησης με βάσει τις περιγραφές αυτών των παρατηρήσεων.

Κατά τη διάρκεια της παρατήρησης, σε συνδυασμό με τη χρήση του εργαλείου του ημερολογίου, η ερευνήτρια κατέγραφε τις πρακτικές συνδιδασκαλίας. Κάθε καταγραφή στο πρώτο μέρος είχε την ίδια δομή, ώστε να υπάρχει συνέπεια και συστηματικότητα στον τρόπο καταγραφής του ημερολογίου (Altrichter, Posch & Somekh,

2001). Έπειτα, γινόταν η περιγραφή της συνδιδασκαλίας. Μόλις τελείωνε κάθε παρατήρηση, πραγματοποιούνταν η σύντομη συνέντευξη με κάθε εκπαιδευτικό με διάρκεια από δύο έως έξι λεπτά.

Ολοκληρώνοντας τις παρατηρήσεις, πραγματοποιήθηκε ο δεύτερος κύκλος συνέντευξης. Οι οδηγοί των συνεντεύξεων αφορούσαν τις ίδιες θεματικές ενότητες, ωστόσο ο καθένας ήταν εστιασμένος στις δηλώσεις, στις επιλογές, στον ρόλο και στις πρακτικές κάθε εκπαιδευτικού όπως προέκυψαν από την παρατήρηση και τις ημερολογιακές καταγραφές. Όλες οι συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν με τη χρήση μαγνητοφώνου.

Την επιλογή των ερευνητικών εργαλείων, ακολούθησε η επιλογή του δείγματος. Αφού υλοποιήθηκαν οι συνεντεύξεις και συλλέχθηκαν τα ερευνητικά δεδομένα, έγιναν η απομαγνητοφώνηση και η μεταγραφή των δεδομένων. Αφού ολοκληρώθηκε η συλλογή όλων των ερευνητικών δεδομένων, αυτά κωδικοποιήθηκαν και κάνοντας ανάλυση περιεχομένου, αναδείχθηκαν οι θεματικές ενότητες που προέκυψαν από αυτήν την ανάλυση (Αβραμίδης & Καλύβα, 2006). Συνεπώς, αφού έγινε η παρουσίαση των ερευνητικών δεδομένων ακολούθησαν η ανάλυσή τους και η διατύπωση των συμπερασμάτων.

Το δείγμα της έρευνας

Η παρούσα έρευνα πραγματοποιήθηκε κατά το σχολικό έτος 2018-2019 στην Αττική, σε ένα δημόσιο νηπιαγωγείο. Στην έρευνα συμμετείχε μία εκπαιδευτικός Γενικής Εκπαίδευσης (ΓΕ) και μία εκπαιδευτικός Ειδικής Αγωγής (ΕΑ) η οποία είναι εκπαιδευτικός του τμήματος ένταξης με το οποίο συνεργάζεται η εκπαιδευτικός της γενικής τάξης. Οι εκπαιδευτικοί ανήκουν στο ηλικιακό εύρος των 30-40 ετών.

Η γενική εκπαιδευτικός είναι απόφοιτη παιδαγωγικού τμήματος νηπιαγωγών, έχει παρακολουθήσει εξειδίκευση στην ειδική αγωγή και έχει ολοκληρώσει μεταπτυχιακό πρόγραμμα σπουδών το οποίο δεν σχετίζεται με την αναπηρία. Η εκπαιδευτικός ειδικής αγωγής έχει βασικό πτυχίο νηπιαγωγού και έχει ολοκληρώσει μεταπτυχιακές σπουδές στην ειδική αγωγή.

Η γενική εκπαιδευτικός εργάζεται ως νηπιαγωγός 12 χρόνια στη γενική εκπαίδευση, έχοντας σύμβαση μόνιμης απασχόλησης, ενώ είναι σε αυτό το σχολείο τα τελευταία 4 χρόνια. Η ειδική εκπαιδευτικός βρίσκεται πρώτη χρονιά στο συγκεκριμένο σχολείο και συνολικά έχει 5 χρόνια προϋπηρεσίας.

Πρόκειται για συστεγαζόμενα σχολεία και υπάρχει ένας εκπαιδευτικός ειδικής αγωγής για δύο γενικές τάξεις, ο οποίος υποστηρίζει τα παιδιά που ανήκουν στο τμήμα ένταξης. Όσον αφορά το πλήθος των μαθητών της τάξης, το τμήμα αποτελείται συνολικά από 21 παιδιά, 4 από τα οποία ανήκουν στο τμήμα ένταξης. Τρία από τα παιδιά έχουν επίσημη διάγνωση από το Κέντρο Διαφοροδιάγνωσης Διάγνωσης και

Υποστήριξης και ένα παιδί έχει ενταχθεί στο τμήμα έπειτα από αίτημα των γονέων. Οι διαγνώσεις αφορούν διάχυτη αναπτυξιακή διαταραχή Άσπεργκερ, εκφυλιστική αμφιβληστροειδοπάθεια και προωρότητα η οποία σχετίζεται με δυσκολία στον λόγο και διαταραχή ελλειμματικής προσοχής και υπερκινητικότητα.

Παρουσίαση και ανάλυση ευρημάτων

Απόψεις των εκπαιδευτικών για τη συνδιδασκαλία στα πλαίσια της ενταξιακής εκπαίδευσης

Οι συμμετέχουσες στις απαντήσεις τους προσέγγισαν με διαφορετικό τρόπο την έννοια της ενταξιακής εκπαίδευσης και τον ρόλο κάθε εκπαιδευτικού σε αυτήν. Το ίδιο ισχύει και για τον προσδιορισμό της διαφοροποιημένης διδασκαλίας και της συνδιδασκαλίας, αλλά και για τον ρόλο των δύο εκπαιδευτικών στη συνδιδασκαλία (πίνακες 1 & 2).

Από τη γενική εκπαιδευτικό παρουσιάζεται ως προτεραιότητα η ομαλή διεξαγωγή του εκπαιδευτικού προγράμματος και η διαδικασία της ένταξης καλείται να ανταποκριθεί σε αυτόν τον σκοπό. Σε αυτή την προσέγγιση, οι μαθητές του τμήματος ένταξης καλούνται να αφομοιώσουν τα χαρακτηριστικά του ευρύτερου συνόλου και ως επιτυχία θεωρείται η ανταπόκριση στις ανάγκες του υπάρχοντος εκπαιδευτικού

Πίνακας 1. Εννοιολογικός προσδιορισμός της συνδιδασκαλίας

Εννοιολογικός προσδιορισμός της συνδιδασκαλίας	**Αριθμός απαντήσεων**		
	ΓΕ	**ΕΑ**	**Σύνολο**
Συνδυασμός διαφορετικών προτάσεων και γνώσεων	1	–	1
Παρουσία δύο εκπαιδευτικών μέσα στην τάξη	–	1	1

Πίνακας 2. Ο ρόλος του εκπαιδευτικού στη συνδιδασκαλία στα πλαίσια της γενικής τάξης

Ο ρόλος των εκπαιδευτικών στη συνδιδασκαλία	**Αριθμός απαντήσεων**		
	ΓΕ	**ΕΑ**	**Σύνολο**
Υποστηρικτικός ως προς την ένταξη των παιδιών του τμήματος ένταξης στη γενική τάξη	1	–	1
Υποστηρικτικός ως προς την αποδοχή των παιδιών του τμήματος ένταξης από τη γενική τάξη	1	–	1
Υποστηρικτικός ο ρόλος του εκπαιδευτικού του τμήματος ένταξης σε παιδιά που εμφανίζουν αποκλίνουσα συμπεριφορά	1	–	1
Ισότιμος όταν το επιτρέπουν οι συνθήκες	–	1	1

προγράμματος, επιδιώκοντας ουσιαστικά την ενσωμάτωση αυτών των παιδιών στο σχολικό πλαίσιο (Ζώνιου-Σιδέρη, 2011β). Ωστόσο, η συμμετοχή, η προσβασιμότητα όπως και η αποδοχή της διαφορετικότητας κάθε μαθητή αποτελούν βασικές επιδιώξεις και είναι καθοριστικές για την επιτυχία της ένταξης (Erevelles, 2000), χαρακτηριστικά που φαίνεται να αναγνωρίζει η εκπαιδευτικός του τμήματος ένταξης.

Ο διαχωρισμός που γίνεται από τη γενική εκπαιδευτικό για τον ρόλο των εκπαιδευτικών βασίζεται στην άποψη ότι ο γενικός εκπαιδευτικός διαθέτει τον κεντρικό ρόλο στην τάξη, ενδυναμώνοντας τις ήδη υπάρχουσες άνισες σχέσεις εξουσίας. Έτσι, διατηρείται η αντίληψη κατά την οποία ο εκπαιδευτικός της γενικής τάξης αποφασίζει για την ανάπτυξη και εξέλιξη της εκπαιδευτικής διαδικασίας και ο εκπαιδευτικός της ειδικής αγωγής λειτουργεί βοηθητικά ως προς την ένταξη των μαθητών στη γενική τάξη. Ωστόσο, η ισότιμη κατανομή των ρόλων των δύο εκπαιδευτικών είναι απαραίτητη για την προώθηση της ενταξιακής εκπαίδευσης, ενώ η οριοθέτηση των ρόλων του ειδικού και του γενικού εκπαιδευτικού φαίνεται περιττή (Ainscow, 2002).

Η θεώρηση της γενικής εκπαιδευτικού για τη διαφοροποίηση φαίνεται ανεπαρκής, αφού παρουσιάζεται να αφορά κάποια σημεία ενός γενικότερου προγράμματος εκ των προτέρων σχεδιασμένου για όλα τα παιδιά, το οποίο εάν κρίνεται απαραίτητο αλλάζει κατά την εφαρμογή του συνολικά ή για συγκεκριμένα παιδιά. Ωστόσο, η διαφοροποιημένη διδασκαλία περιλαμβάνει προσαρμογές στις μεθόδους διδασκαλίας, στο εκπαιδευτικό υλικό ή στο περιβάλλον της τάξης (Simpkins, Mastropieri & Scruggs, 2009), σε κάποια από τα οποία αναφέρθηκε η εκπαιδευτικός.

Η συνδιδασκαλία, σύμφωνα με τις απαντήσεις των εκπαιδευτικών, δεν γίνεται αντιληπτή ως μια μέθοδος η οποία είναι ικανή, μέσω της κατάλληλης εφαρμογής της, να ανταποκριθεί στις προσδοκίες της ενταξιακής εκπαίδευσης για όλους τους μαθητές. Η εστίαση του ρόλου του ειδικού εκπαιδευτικού στην υποστήριξη συγκεκριμένων παιδιών είναι εκείνη που οδηγεί στην υιοθέτηση της πρακτικής όπου συνήθως ο εκπαιδευτικός της γενικής τάξης αναλαμβάνει την ευθύνη της διδασκαλίας. Ωστόσο, αυτή η μέθοδος υποβαθμίζει τον ρόλο του εκπαιδευτικού ειδικής αγωγής, ενώ η ένταξη εμπεριέχει μια ισότιμη συνεργασία μεταξύ όλων των μελών μιας σχολικής κοινότητας.

Ζητήματα εκπαιδευτικής πολιτικής αναφορικά με την προώθηση της συνδιδασκαλίας

Η γενική και αποσπασματική γνώση των εκπαιδευτικών για τη νομοθεσία ως προς τη συνδιδασκαλία στο πλαίσιο της ενταξιακής εκπαίδευσης που γίνεται αντιληπτή από τα ευρήματα δημιουργεί ερωτήματα ως προς την επιθυμία και τη θέληση του εκπαιδευτικού να ενημερωθεί για τα θεσμικά κείμενα που σχετίζονται με την πρακτική του επαγγέλματός του. Ωστόσο, κάθε εκπαιδευτικός θα πρέπει να αντιλαμβάνεται ότι η εκπαιδευτική διαδικασία συνδέεται με την πολιτική και την κοινωνία, και να αναγνωρίζει τη σχέση που υπάρχει μεταξύ της εκπαιδευτικής πολιτικής, του αναλυτικού

προγράμματος, της διδασκαλίας, της αξιολόγησης και της διαφοροποίησης (Apple, 2015). Με αυτόν τον τρόπο είναι δυνατόν να μπορέσει να συνδέσει την εκπαιδευτική πρακτική με την ένταξη και τις συνέπειες που μπορεί να έχει στην κοινωνική ένταξη (Barton, 1997).

Όσον αφορά την επιρροή της νομοθεσίας στη συνδιδασκαλία, οι εκπαιδευτικοί αναφέρονται σε αυτήν από διαφορετικές πλευρές (πίνακας 3). Στη χώρα μας, όπως και σε άλλες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η προσχολική εκπαίδευση παρουσιάζεται να μην έχει το κύρος των υπόλοιπων σχολικών βαθμίδων. Συνεπώς, το κράτος έχει ασχοληθεί σε μικρότερο βαθμό με τη δημιουργία και την τεκμηρίωση της εκπαιδευτικής πολιτικής για την προσχολική ηλικία (Ζαμπέτα, 2004). Το πρόβλημα που φαίνεται να προκύπτει είναι ότι ο εκπαιδευτικός μπορεί να εφαρμόσει τη συνδιδασκαλία μόνο σε περίπτωση που είναι σύμφωνος με αυτήν, αλλά και με τον τρόπο που εκείνος θεωρεί καλύτερο, και μπορεί να βασίζεται σε προσωπικές πεποιθήσεις και να μη λειτουργεί ενδυναμώνοντας την ένταξη όλων των μαθητών (Honigsfeld & Dove, 2010).

Πίνακας 3. Απόψεις των εκπαιδευτικών για την επιρροή της νομοθεσίας στην ανάπτυξη πρακτικών συνδιδασκαλίας

Απόψεις των εκπαιδευτικών για την επιρροή της νομοθεσίας στη συνδιδασκαλία	**Αριθμός απαντήσεων**		
	ΓΕ	**ΕΑ**	**Σύνολο**
Η μη μόνιμη εργασιακή σύμβαση του εκπαιδευτικού του τμήματος ένταξης παρεμποδίζει την ισότιμη κατανομή ρόλων στη συνδιδασκαλία, με την επιτυχία της συνδιδασκαλίας να εξαρτάται από τον εκπαιδευτικό της γενικής τάξης	–	2	2
Γενική αναφορά στη συνδιδασκαλία αφήνοντας ένα ευρύ πλαίσιο ως προς την υλοποίηση	–	1	1
Η επιρροή της νομοθεσίας είναι ελάχιστη. Αυτό που προέχει είναι η εμπειρία συνεργασίας	–	1	1
Παρέχει τη δυνατότητα συνδιδασκαλίας	1	–	1
Η συνεργασία δεν είναι υποχρεωτική	1	–	1
Εξαρτάται από τους συμμετέχοντες και τον τρόπο διδασκαλίας τους	1	–	1

Η εκπαιδευτικός της ειδικής αγωγής έδωσε έμφαση, επίσης, στη μη μόνιμη εργασιακή σύμβαση βάσει της οποίας απασχολούνται στις περισσότερες περιπτώσεις οι εκπαιδευτικοί ειδικής αγωγής στα τμήματα ένταξης (Mavropalias & Anastasiou, 2016), και θεωρεί ότι είναι εκείνη που παρεμποδίζει την ισότιμη κατανομή των ρόλων των εκπαιδευτικών στη συνδιδασκαλία. Επομένως, η ανάληψη ενός κατώτερου ρόλου παρουσιάζεται ως αναπόφευκτη από την εκπαιδευτικό.